(Hand it over to ~~teacher~~
teacher Muallim Afzal.)

Name : Nida Hidayat
Batch : 40

اولسي آدب څه ته وائي؟

تعارف :-

Good
Sta lekal bilkul thek di ka da book na di na v
lekali ala
Sta imla thek da
Good

اولسي آدب ته د اولس ادب، نوموړۍ نور هم نومونه شوي.

اولسي آدب د پښتو شاعرۍ هغه صنف دے د کوم
چې شاعر معلوم نه وي، کوم چې سينه په سينه يا د يو نسل
نه بل نسل ته منتقل کيږي او د کوم ژبان چې انتهائي هم
ساده او آسان وي، دې ته اولسي آدب وئيلي شي.

اولسي آدب نه صرف په شاعرۍ کښې دے بلکه په
نثر کښې هم شته. يعني اولسي آدب په شاعرۍ او په نثر
دواړو کښې وي او کوم چې په ټيکلي ليکلي حالت کښې نه
وي.

پښتو کښې اولسي آدب درجه ذيل دي:

1- ټپه / لنډۍ
2- لوبه
3- سندره
4- نيمکۍ
5- بدله
6- چاربيته

١- ټپه / لنډۍ :-

د ټپې دویم نوم "لنډۍ" دے یا
ټپه / لنډۍ د یو صنف دوه نومونه دي. د پښتو د عوامي
شاعرۍ دا د ټولو نه زوړ صنف دے. محققین په اتفاق سره
وائي چې د پښتو شعر ابتداء د ټپې نه شوې ده. ده دې
دوه بیله مصرعې لنډه وي او د غټې وجې / وجې نه
ورته لنډۍ وائي.

مثال :-

په تور لی کې ... زارے کړم
تهٔ د دنیا نه ... راغلې یمه

مصرعه :-

قاضي عبدالحلیم اثر صاحب لیکي چې دې ته مصرعه هم
وائي خکه چې دا دې اولنۍ جز لنډ او دویم جز اوږد
دے او ټوله مصرعه لنډۍ د سر نه تر آخره پورې
نه ده بلکې د مصرعې مثال دې نو په دې لحاظ ورته
مصرعه وئیلې شي.

عام طور ... د مصرعې توري په مطلب
اخلي. خو که د مصرعو یعني چینو په شان د خوږو
والي په وجه مصرعه ګڼلې شوه چې د جټې او بیا چورې
خواږه وي. د دې وجې نه مصرعه ګڼلې هم خوږوالي
وي او دې وجې نه مصرعه وئیلې شي.

• ټپې ته ټپه ولې وائي :-

ټپې ته ټپه وئیلو
درې وجې / وجې دي.

١- قاضي عبدالحلیم اثر وائي چې ټپې ته ټپه خکه وائي چې دې
سره آواز ټپ شي. دا اصل کې اوچت آواز وئیلے شي
نو خکه د ټپې قربتي سره یو ځو لنډه وئیلو نه پس د
وجوټي آواز ټپ شي او بیا نو نو لنډه ګلبري خکه
ورته ټپه وائي.

٢- پښتو کښي ټپې ته ټاپ یا ګجر هم وئیلي شي. ...
... معروف په ... "پښتو تور کیت" کښي
لیکي چې ټپه پښتو ژبه کښې ... " ته وائي او چونکه پښتانه
په ... ... دا د ضرب المثل په توګه استعمالول
ځکه دې ته ټپه وائي.

٣- دریمه وجه دا ده چې ټپه ټپولو نه هم وائي چونکه ټپه
... خکه وي چې ... دا دلاسه ورکولو دپاره یا
داچې دا د ننګه زړونو دپاره د ټپولو او ټلاوولو په حیث
وي. خکه ورته ټپه وائي.

ټپه په اوسني ادب کښې د ټولو نه زوړ صنف دے.
وئیلے شي چې دا دریې زره کاله زوړ صنف دے. ټپه کښې
هر رنګه مضمون بیان کیدے شي. د هر رنګه مضمون بیان
دپاره نه مطلب دا دے چې په دې کښې د الله تعالی
صفت بیان کیدے شي. محمد ذکر او تعارف پکښې کیدے
شي. مخصوصا په جرګه ټپه وي. په دې کښې د محبوب
ذکر کیدے شي. د محبوب، د جرګې، حماست، ننګ،
... ذکر پکښې کیدے شي.

مثالونه :

جلماجانان د مور او پلاره خوږ دے
محله مې اوبلې د نیاز پېغور سترګو ځي نه

زما یارانه ورته لوګي کړه
زما کټه په جانان بد راغلي دي نه

خدائي مې په دواړو سترګو ړوند کړه
چې ستا د مخ پېږي بل مخ نه نه ګورمه

د آسرې ځائي مې باقي نه شو
د دلاسې خلق یې مې توري خوړې نشو نه

ارمان خوائیه پیسې پکار دے
کم عقل خلق د دولت ارمان کوي نه

سړې په لوګو نه سړې مېږي
سړې وهغه دي چې ځي کار د سړو ویړه

بلبلو پواڑے په ما زړې
بلبلو مشال دے وړه پاتیره رجوي نه

بوني سبي ما نه چاپېر دي
جانان په ننګو ننګو کوي ما پېرې خوریږه

ستا د یوې ورځې خندا وا
زه به ژړا درپسې ټول عمر کووه

که په شپېو باران ورېږي
زما په خپل جانان باور دے را به نشي نه

زما او ستا چې پېرې وعده وا
پکښا په دوخه ځائې ځای کښي اور اولګېږو نه
{ ټلمیمي ټپه }

۵- لوبه :-

لوبه د اولسي آدب دویم صنف دے۔ لوبه
دریم عوامي صنف دے۔ لوبه د ټنګ ټکور سره د وېلو په وجه
دریم خوندور او زړه راښکونکې۔ د لوبې مزاج یا ژبه یا زبان
ډیر نازک دے که دې کښې د ساده ژبې نه پو ذره هم
ځنډ وکړے شي نو بیا یکښې دوخه خوند او مزه پاتې نه
شي۔ دا اکثر د خوشحالۍ په موقعه وئیلې کیږي۔ عام طور
لوبې د ښځو په آوازونو وئیلې شي، چې لوبې د پاره زبات
مناسب دي۔ دا اکثر په عنبر کو آوازونو زبات هم وئیلې شي،
کوم چې زبات خوند کوي۔

د لوبې شروع اکثر د دوؤ مصرعو نه کیږي:
اولنۍ مصرعه یعنې د شروع دوؤ مصرعو ته "سر"
وئیلې شي او دویمه مصرعه لنډه وي۔ ورپسې درې
مصرعې نورې وي چې دوخه "سم قافیه" وي او ګوله جدا

جدا قافیې لري۔ څلورمه مصرعه بېشه د اولنۍ مصرعې
یعنې د سر په وزن وي او د دې دواړو وزن برابر وي
ستانځې د دوڅ ، درېیم ، څلورو مصرعو لوړې وي چې
وصفي بیتې د لوبې د "سر" په وزن مصرعه ووېلې
شي۔

مثال :-

ستا د خاند په کلي راغي خرم سیلاب ملګه
شي به خراب ملګه

ستا د خانې کلي ابر باد وینمه
د نرسیالو کور آباد وینمه
زړت خیبتي واله په فریاد وینمه
ستا ګله خیال وه چې به راشي انقلاب ملګه
شي به خراب ملګه

3- سندره :-

لوبه او په سندره کښې ډېر باریک فرق
دے۔ سندره د لوبې نوے شکل دے یا دا چې سندره
د لوبې خور ده۔ وخت تېرېدو سره سره ئې د سندرې
شکل خپل کړو۔ نن سبا چې مونږ په ریډیو ، ټي۔وي او
فلمونو کښې څه اورو دا د لوبې جدید او نوے شکل دے۔

په لوبه کښې اولنۍ مصرعه غټه وي او دویمه
لنډه وي او په سندره کښې اولنۍ مصرعه لنډه وي
او دویمه مصرعه اوږده وي۔

په لوبه کښې درې "هم قافیې" مصرعې وي
او په سندره کښې درې واخله تر ستو لوړې هم
"هم قافیه" مصرعې کېدې شي۔ دا انحصار کوي د شاعر
په ټیک باندې۔ کوم چې لو شاعر درېیم قافیه مصرعې
په سندره کښې اوکي لو څلورمه مصرعه به د اولنۍ
مصرعې یعنې د سر په وزن وي او پنځمه مصرعه به
قلراو وي۔

مثال :-

زما صنم د ښایسته کړے مسکاد دے
زړه مې بې قرار دے اوس غوارم دیدالونه
زما صنم کړے مسکاد د ښایسته دے
د حسن غرور په ټولو ځوان مېنې د ځاوړو دے
سورکې پښتون ئې آوېزان ځان په تخرو دے
بل ئې په غاړه کښې د سرو یعقوتو هار دے
زړه مې بې قرار دے اوس غوارم دیدالونه

4- بدله :-

بدله هم ملګه د ټپې په پښتو کښې ډېر مقبول صنف
دے چې د پښتو ژبې ټولو سېرو پکښې ځفوظ پرته ده۔
دا د مثنوي په ډول وي۔ بدله ورته په دې وجه وائي
چې د هر شعر قافیه ئې بدله وي یعنې بیا هم داسې بدلې
هم شته چې په یو قافیه ردیف ، ویلې شوې دي۔

په بدله کښې رومانې ، تاریخي ، انقلابي ، قیصې
او واقعات په تفصیل سره بیانولې شي۔ رزمیه او بزمیه
ټول واقعات پکښې چېرلے شي۔ قصص الانبیاء ، لیلی مجنون

او فرهاد شیرینه د فارسۍ ژبې نه په بدله کښې پښتو ته ژباړلې شوې دي. د پښتو ټول اوسني رومانونه لکه آدم خان درخانۍ، فتح خان رابیا، یوسف خان شیربانو او مومن خان شیرینه وغیره په بدله کښې بیان شوې دي۔

دغه شان مختلفې جګړامې او نورې ښېرې مقالې جګړونه تاریخي داستانونه په بدلو کښې محفوظ دي۔ بدلې اکثر زنانې خلقو ته یادې وي او په مجلسونو کښې په خوږ او مزه ویلې شي۔ کورونو کښې هم ویلې شي۔

مثال :-

یو توپچه درته کوم د کمال په رنګ
چې دې لرې شي د خوږ زړګي نه زنګ
د اکبر په زمانه کښې زه لالاله
~~یو عاشق وه د تواندۍ کلي نه ببره~~
~~چې اوس ښکاري دغه ځوان د ځره له سره~~
یو عاشق وه خبره ځم دې له احوال
کورنۍ وه د تواندۍ کلي نه ببره
چې اوس ښکاري دغه ځوان د ځره له سره
ده یو ده ښیري وو ښاتلي فرزندار
محبت ئې ورسره کوه بسیار
سپوږمۍ ته چې اوړي وي د کور لره
شرنګار به ئې کوه په لارې دو
شرنګار د شیربانو چې رنګ تر مخو شو
د آوازه سره ئې زړه رنګ تر رنګ شو

5- نیمکۍ :-

نیمکۍ د پښتو د اولسي ادب ډېره په زړه پورې صنف دی. د نیمکۍ هره مصرعه مصرعه پوره وي او دوېمه مصرعه نیمګړې وي. همدغه وجه ده چې د دې صنف نوم نیمکۍ ورته ایښودې شوی دی.

په نیمکۍ کښې اکثر د عشق او محبت موضوع چېړې شي او ټولو کوږه د دوه سترو غاړو ترمینځ د سوال و جواب کار هم ورکوي. له د غنسي بیا د نیمکۍ سر يو تن وائي او ټیک ورپسې بل کس وائي او د غنسي د دې خوند او رنګ نور هم زیات شي. نیمکۍ د البزي سندرې سره نږدې والی لري.

مثال :-

زه چې په چغو ژاړم
ولې خاندې ولې؟
زما د مینې په کور اور ولګېدنه
ولې خاندې ولې؟
زه چې پېدا شوم په ژړا شوم
ولې خاندې ولې؟
په دنیا خوار نصیب یم کوم خاتۍ لګوده
ولې خاندې ولې؟
په تنکي سر کو مې مرګ راغله
ولې خاندې ولې؟

په خپلو غټو راته کوري ماسپښینه
ولې خاته ولاړه

6- چاربیته :-

د پښتو په ژبه کې اولسي شاعرۍ کښې
چاربیته ډېر مقبول او زړه راښکونکی صنف دے. دا هم یو
د بیرته صنف دے او د دې یو خاص له وزن او اهنګ
دے. اکثر چاربیتې د خلقو یادې وي هم دغه وجه ده
چې ډېرې چاربیتې په خوله موجوده ځینې په ورځو مشهورې،
صرف په دې وجه نن سبا چې خپلې لیکلې ذخیره نه
موجوده شوه. خو هم ډېرې چاربیتې په کتابونو یا
ناولونو کښې موجوده دي. چاربیتې په جدا بحر او بېل
وزن کښې لیکل شوې دي او په قیصو تصنیفو کښې نې
لیکلي دي لکه "ګرم پیزي" او "زنځیري" وغیره.

د چاربیتې خاصه مخصوص موضوع نه دې. په دې
صنف کښې تاریخي واقعات، داستانونه، قیصې، رزمیه
واقعات، جنګونو ترڅې او عشق او محبت سوزناک
اظهار کولی شي. احمد جان طالب، محمد دین، صالح محمد،
محمد ایوب خان توکل او مراد چاربیتې په ډېره استادانو
کښې مشهور دي.

چاربیته کښې څلور مېتونه وي چې څلورم توم نه
ناصره وي. د "سر" د ترجمې په بڅ درېیو
مصرعې وي او څلورمه مصرعه بیا د سر په وزن وي.
خپلو چاربیتو د جنو (مسلا بو نه) په کاله او بدلي وي

او ستا طبیعت کښې ژې د ډېرو موضوع په څنګ درې شعرونه
وي او څلورم شعر یې د سر سره هم وزن وي.

مثال :-

ربیاره راته وایه مینه چرته دے
زما د سترګو تور د زړه مرهم چرته دے
حسن دښتو کې نه د ښځې یار نه وینم
د ګل رنګ رنځې رنګې ګرانه وینم
ګل رنګه ګل رنګ سپار او ګل ګرانه وینم
په مثله دا ګلزار د مې ګرم چرته دے
زما د سترګو تور د زړه مرهم چرته دے